

el-Mizanda abdest ayetinin aciklamasi

<"xml encoding="UTF-8?">

el-Mizanda abdest ayetinin aciklamasi

6- Ey inananlar! Namaza durmak istediğiniz zaman, yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başınızın bir kısmını ve üzerindeki çıkıntıya kadar ayaklarınızın bir kısmını meshedin.

AYETİN AÇIKLAMASI

"Ey inananlar! Namaza durmak istediğiniz zaman..." Ayetin orijinalinde geçen "kumtum" fiilinin mastarı olan "kıyâm" kelimesi, "ilâ" harf-i cerriyle geçişli kılındığı zaman, bazı zamanlar sözü edilen şeyin istendiğinden kinaye olur. Çünkü bu ikisi birbirinden ayrılmazlar, birbirlerini gerektirirler. Bir şeyi istemekle, ona yönelik hareket sergilemek birbirinden ayrı düşünülemez.

Örneğin bir insanın oturduğu varsayılın. Bu normal olarak hareketsizliğinin hâli ve durgunluğunun gereğidir. Öte taraftan istenilen şeyin de normal olarak kendisine doğru hareket edilmeyi ve yinelienmeyi gerektiren bir eylem olduğu varsayılırsa, bu durumda onu gerçekleştirmek genel olarak ondan taraf bir kıyâmı, bir kalkışı gerektirir.

Dolayısıyla insanın hareketsizliği terk edip ameli algılamaya başlaması, fiili işlemeye kalkması demektir. Bu da istemenin ve iradenin ayrılmaz bir unsurudur. Şu ayet, bu ayetin bir örneği konumundadır: "Sen de içlerinde bulunup onlara namazı kıldırдың zaman." (Nisâ, 102) Yani, onlara namazı kıldırma istediğın zaman. Bunun aksi örnekliğini de bir açıdan şu ayet oluşturmaktadır: "Eğer bir eşinizi bırakıp yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklü miktarda mal (mehir) vermiş olsanız bile ondan hiçbir şeyi geri almayın." (Nisâ, 20) Yani, bir eşi boşayıp, bir başkasıyla evlendiğın zaman. Burada bir fiili işleme isteğı ve talebi, onu işlemenin yerinde kullanılmıştır.

Kısacası, tefsirini sunduğumuz ayet, namaz kılmak için bazı organların yıkanmasının, bazılarının da meshedilmesinin, yani abdest alınmasının şart olduğunu vurguluyor. Şayet, ayetin ifadesi her açıdan mutlak olsaydı, "Eğer cünüp iseniz tam temizlenin (gusül edin)."ifadesini bir an için görmezlikten gelseydik, her namaz için bir abdest almanın şart olduğunu söyleyebilirdik. Ne var

ki, yasa nitelikli hükümler içeren ayetlerin her açıdan mutlak olmaları pek az rastlanan bir durumdur.

Kaldı ki, "Ssizi tertemizlemek kılmak... istiyor" ifadesinin, ileride değineceğimiz gibi, bu şartın açıklayıcısı olması mümkündür [yani, amaç manevimanevî temizliktir. Öyleyse alınan abdest bozulmadıkça, onunla namaz kılınabilir ve her namaz için bir abdest gerekmez].Ayetin tefsiri bağlamında söyleyebileceklerimiz bundan ibarettir. Bundan ötesi, ki tefsir bilginleri uzun uzun söz etmişlerdir, fıkıh biliminin alanına girer.; Ttefsirle ilgisi yoktur.

"Yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın." Ayette geçen "ıgsilü" fiilinin mastarı olan "gasl=yıkamak", bir şeyin üzerine su dökmek, üstünden su akıtmak demektir. Genellikle temizleme, kir ve pasağı giderme amacına yönelik olur. Yüz, bir şeyin sana bakan tarafına denir.

Daha çok, insan gibi bir canlının başının ön kısmı, yani üzerinde göz, burun ve ağız gibi organların bulunduğu taraf için kullanılır. Bunun sınırını ise, karşılıklı konuşmalarda taraflar için belirgin bir şekilde görünen miktarda belirlenir.

Ehlibeyt İmamlarından gelen rivayetlerde yüzün miktarı şu şekilde belirlenmiştir: Uzunluğu alnın üzerindeki saçlardan başlayıp çenenin alt kısmına kadar devam eder. Eni ise, baş parmak, orta parmak veya şehadet parmağının çevreleyebileceği kadardır. Tefsircilerin ve fıkıhçıların çizdikleri başka çerçeveler de vardır.

Ayetin orijinalinde geçen "el-eydî" "yed"ın çoğuludur ve "el" demektir. Tutma, bırakma ve yakalama gibi fiiller bu organla gerçekleştirilir. Omuzla parmak uçları arasında kalan kısma denir. Organlar bağlamında daha çok insanın onunla ilintilendirdiği amaç esas alınır. SözgelimiSöz gelimi el organı denilince, tutma ve bırakma olguları akla gelir. Elin ilintili olduğu amaç, büyük ölçüde dirseklerden parmak uçlarına kadar olan kısmıyla gerçekleşir. Bu yüzden bu kısma da ayrıca el denir. Yine aynı gerekçeyle bilekten başlayıp parmak uçlarına kadar olan kısma da ayrıca el denir. Böylece el lafzı, organın bütünü ve parçaları arasında ortak veya buna benzer bir isim işlevini görmüş oluyor.

Bu ortaklık, anlamlardan sadece biri kast kastedildiğinde, buna ilişkin somut ve belirleyici bir karinenin zikredilmesini kaçınılmaz kılar. Bu yüzden yüce Allah, "ellerinizi" ifadesini "dirseklere kadar..."ifadesiyle kayıtlandırmıştır. Ki maksadın, dirseklerde son bulan elin yıkanması olduğu anlaşılsın. Sonra bu somut karine, bununla organın avucu da içeren kısmının kast kastedildiğini

ortaya koyuyor. Nitekim hadisler de maksadın bu olduğunu göstermektedir.

"İla" harf-i cerrinin kullanıldığı yerlerde ifade ettiği anlam, hareketin sürekliliğini ifade eden bir fiilin sona erişidir. Fakat başına "ila" edatı gelen nesnenin öncesindeki ifadeye ilişkin hükmün kapsamına girip girmediği hususu edatın anlamının dışındadır. Dolayısıyla yıkama hükmünün dirsekleri de kapsaması "ila" edatına değil, hadislerin açıklamasına dayanır.

Bazıları, "Onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin." (Nisâ, 2) ayetini örnek göstererek "ila" edatının "beraber" (mea) anlamında kullanıldığını ileri sürmüşlerdir. Bunu söylerken de, Peygamberimizin (s.a.a) abdest alırken dirseklerini de yıkamış olmasını dayanak olarak göstermişlerdir. Ama bu, Allah'ın sözünün tefsiri açısından oldukça cüretkâr bir değerlendirmedir. Çünkü bu hususta nakledilen hadisler intikal eden bir şey ya Peygamberin fiilini aktarır, ki fiiller çok yönlü ve müphem olurlar, herhangi bir lafzın anlamı onlar aracılığıyla belirlenemez; nerede kaldı ki lafzın anlamlarından biri sayılsın. Ya da bu husustaki hadisler bir hükmün açıklamasına ilişkin sözdür, ayetin tefsiri değildir.

Fakat, dirseklerin yıkanmasının insanın fiili tam olarak yerine getir-diğinden emin olmasından dolayı gerekmiş olabildiği gibi, Peygamberimizin (s.a.a) de bir eklemesi olabilir. Nitekim Peygamber efendimizin (s.a.a) böyle bir yetkisi vardı ve sahih rivayetlerde belirtildiği gibi, günlük beş vakit namazla ilgili olarak bu yetkisini kullanmıştır. [Sahih rivayetlerde yer aldığına göre, namazlar iki rekatrekât olarak farz kılınmıştır; ancak Peygamber (s.a.a) bazı eklemelerde bulunmuştur.]

"Onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin." (Nisâ, 2) ayetine gelince, ekolu=yeme fiili "ila" edatıyla geçişli kılındığından, katma ve benzeri bir anlam içerir. Yoksa "illa" edatı "mea=beraber" anlamında kullanılmamıştır.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan anlaşılıyor ki: "dirseklere kadar" ifadesi, "ellerinizi..." ifadesine ilişkin bir kayıttır. Dolayısıyla dirseklerle ilintili yıkama mutlak olur, bir sınırla kayıtlı olmaz. Bu bakımdan yıkamaya dirseklerden başlayıp parmak uçlarına doğru devam etmek mümkündür. Nitekim abdest dışındaki hâllerde insanlar ellerini doğal olarak bu şekilde yıkarlar. Ya da parmaklardan başlanıp dirseklere kadar devam edilir. Fakat Ehlîbeyt İmamlarından (hepsine selam olsun) nakledilen hadislerden, yıkamanın birinci şekilde olması gerektiği anlaşılıyor,; ikinci şekilde olması değil.

Böylece ileri sürülebilecek,: Ccümlelerin "dirseklere kadar..."ifadesiyle kayıtlı olması, gösteriyor ki, yıkamaya parmak uçlarından başlayıp, dirseklere doğru devam edip tamamlamak gerekir, şeklindeki değerlendirmeler de kendiliğinden çürümüş oluyor. Şöyle ki bu problem, "ilel merafık=dirseklere kadar..." sözünün "feğsilû=yıkayın..." sözüne [yani hükme] yönelik bir kayıt olarak algılanmasından ileri gelmektedir. Oysa, bu ifadenin "eydikum=elleriniz..." ifadesine [yani hükmün konusuna] ilişkin bir kayıt olduğunu belirtmiştik. Bunun böyle olması kaçınılmazdır. Çünkü "el",belirleyici somut bir karineyi gerektiren ortak bir isimdir. Hem "eller", hem de "yıkayın"a yönelik bir kayıt olmasının da bir anlamı yoktur.

Kaldı ki, Mecma-ul Beyan tefsirinde belirtildiği gibi, İslâm ümmeti, abdest alırken ellerini yıkamaya dirseklerden başlayıp parmak uçlarına doğru devam eden kimsenin abdestinin sahih olduğu noktasında görüş birliği içindedir. Bunun nedeni ise ancak ayetin lafzı bu ihtimali içeriyor olmasıdır ve yine "dirseklere kadar" sözünün "yıkamaya" değil, "ellere" ilişkin bir kayıt oluşundan kaynaklanıyor.

"Başlarınızın bir kısmını ve üzerindeki çıkıntıya kadar ayaklarınızı meshedin." Meshetme, elin ya da dokunan herhangi bir organın bir şeye doğrudan dokundurularak üzerinden geçirilmesi demektir. Araplar bu anlamda:, "Mesehtu'-ş şey'e" ve "Mesehtu biş-şey'i" derler. Bu fiil, kendisiyle geçişli kılındığı zaman kapsama anlamını ifade eder [yani o şeyin hepsini meshettim]. "Ba" harf-i cerriley geçişli kılındığında, kapsama ve kuşatma anlamını içermeyen nesnenin bir kısmının meshedildiğine delaletdelâlet eder.

Bu bakımdan, "vemsehû biruûsikum=başlarınızı meshedin" ifadesi, cümle içinde başın bir kısmının meshedilmesini ifade eder. Kast Kastedi-len kısmın başın hangi tarafı olduğu hususu ise, ayetin anlamsal maksadının dışındadır. Bunun açıklaması sünnetin alanına girer. Sahih rivayete göre de başın alın tarafının, perçemin kast kastedildiği anlaşıyor.

"Vve... ayaklarınızı..." ifadesinin orijinali "ve erculikum" şeklinde okunmuştur. Dolayısıyla kaçınılmaz olarak "ruûsikum=başlarınız" ifadesine matuftur. Bazıları, mecrur oluşun, tıpkı: "ve cealna minel mâi kulle şeyin hayyin=Her canlı şeyi sudan yarattık." (Enbiyâ, 30) ayetinde olduğu gibi tâbi oluştan kaynaklanan bir durum olduğunu söylemişlerdir. [aAslına bakılırsa "hayyen" denilmesi gerekirken, "hayyin" denilmesi, "şey'in" kelimesine tebeaiyetten kaynaklanmıştır.] Bu yanlıştır. Çünkü tâbi kılma söz sanatı açısından itibar edilmeyen, seviyesiz bir uygulamadır. Allah'ın sözünün böyle bir kullanımla yorumlanması ihtimal dışıdır. "Her canlı şey" ifadesinin

orijinalindeki "'cealna" kelimesi=, "kıldık" anlamında değildir,. yaratma anlamına gelir. [Buna göre "'hayyin" kelimesi, "'şey'in" kelimesinin sıfatıdır.] yaratma anlamına gelir. Burada tâbi kılmaya ilişkin bir belirti söz konusu değildir.

Kaldı ki, söylendiği gibi "tâbi kılma" ancak tâbi olanla tâbi olunanın bitişik oldukları durumlarda söz konusu olabilir. Örneğin, Araplar, "Kertenkelenin harap yuvası" anlamında "hucru dabbın haribin" derler. Burada "haribin" kelimesi, öncekine tâbi oluşu itibarıyla mecrur kılınmıştır, [aslında "'hucrun" kelimesinin vasfı olduğu için merfu, yani "'ha-ribun" okunması gerekirdi]. Bu kural, üzerinde durduğumuz ayet hakkında geçerli değildir.

Ayetin orijinali "ve erculekum" şeklinde de okunmuştur. Şayet zihnini bütün ön yargılardan arındırıp cümleyi öyle okursan, hiç duraklamadan kesinlikle "erculekum=ayaklarınız" kelimesinin "ruûsikum =başınız" ifadesinin takdiriî harekesine -ki nasbtır [çünkü gerçekte mes-hedin fiilinin mefulüdür]- matuf olup mansup olduğuna karar verirsin ve ifadenin akışından yüzün ve ellerin yıkanmasının, başın ve ayakların da meshedilmesinin gerektiğini anlarsın. "Erculekum=ayaklarınız" ifadesini, ayetin başındaki "vucûhecum=yüzünüz" ifadesine atfetmek aklına bile gelmez. Çünkü, ayetin girişindeki:, "Yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın" hükmü başka bir hükmün, yani "başlarınızın bir kısmını... meshedin" hükmünün başlamasıyla bitmiş ve kesilmiştir. Sağlam fıtrat, belâgatlı bir ifadeyi böyle bir kullanıma yorumlamayı kabul etmez; yüce Allah'ın kelamkelâmı açısından hiçbir şekilde düşünülmez.

Beliğ bir konuşma yapan bir insan:, ["Zeyd'in yüzünü, başını ve ellerini öptüm ve omuzlarına elimi çektim" ifadesini anlatmak isterken] nasıl "kabbeltu veche zeydin ve re'sehu ve mesahtu bi kitfihi ve yedehu" der yani "'yedehu" ifadesini mensup okuyarak "'veche" ifadesine atfedebilir [yani şöyle diyebilir: Zeyd'in yüzünü ve başını öptüm ve omuzlarına elimi çektim ve ellerini öptüm.]. Oysa, bir hüküm sona ermiş, diğer bir hüküm araya girmiştir ve "yedehu=elini" ifadesinin onun bitişiğinde olan mecrur ismin mahalline atfedilip mecrur kılınması câizdir. Özellikle üstelik Arapların konuşmalarında da bunun örnekleri çoktur. Durum böyleyken beliğ bir konuşmacının böyle yapması, edebîsanatlara aykırı basit bir konuşma olur.

Ehlibeyt İmamlarından (a.s) gelen rivayetler bu yöndedir. Ehl-i Sünnet Ehlisün-netkanallarından gelen rivayetlerse, ayetin lafzını tefsir etme özelliğine sahip olmayıp, Peygamberimizin (s.a.a) fiilini ve bazı sahabelerin fetvasını anlatma esasına dayanmaktadırlar. Bu arada kendi aralarında da ihtilaf vardır. Bu rivayetlerin bir kısmı ayakların meshedilmesini zorunlu görürken,

bir kısmı da yıkanmasını zorunlu görmektedir.

Ehl-i SünnetEhlisünnet âlimlerinin çoğunluğu, ayakların yıkanmasına ilişkin rivayetleri, onların meshedilmesine ilişkin rivayetlere tercih etmişlerdir. Bu konuda onlarla tartışacak değiliz.

Çünkü konu fıkıh bilimini ilgilendirir, tefsir biliminin ilgi alanının dışındadır.

Bununla beraber, Ehl-i SünnetEhlisünnet âlimleri ayeti fıkhiî görüşlerine uyarlayan bir yaklaşım içindedirler ve bu konuda farklı yorumlar ileri sürmüşlerdir. Fakat bunların hiçbiri için ayetten kanıt edinmek mümkün değildir. Ancak ayetin ifadesinin belâgat sanatının doruklarından, sıradan, zevksiz, karışık bir konuşmanın diplerine indirgeme başka.

Bazıları demişlerdir ki: Nasb kıraatine göre "erculekum=ayakları-nız..." kelimesi "vucûhekum=yüzleriniz" kelimesine matuftur. Cerr kıraatinde ise, tâbi oluşa yorumlanır. Ama biz daha önce, insan öz doğasıyla örtüşen bir belîğ konuşmanın böyle bir ihtimali içermediğini belirtmiştik.

Bazıları: Cerr kıraatini yorumlarken bunun anlamsal değil, lafzî bir atıf örneği olduğunu söylemişlerdir. "alleftuha tibnen ve mâen barî-den=deveyi samanla yemledim ve soğuk suyla" ifadesinde olduğu gibi. ["mMâaen bariden=soğuk suyla" ifadesi, anlam açısından "tibnen=saman" ifadesine matuf değildir. Bundan bir fiil takdir edilir. Örneğin "sakey-tuha", yani suvardım soğuk suyla gibi. Ayet tde bunun bir örneğidir. Yani "erculikum" şeklinde okurnsa bile, bu meshin gerekliliğine kanıt oluşturmaz, lafzî açıdan "biruûsikum" yerine matuf olsa bile anlam açısından "erculekum" yerine matuftur ve yıkamanın zorunluluğunu ifade eder!!!]

Bu görüşle ilgili değerlendirmemiz şudur: Bu yaklaşımın dayanağı, atfın durumuna ilişkin iraba uygun bir amelde bulunan bir fiilin takdir edilmesidir. Buna örnek olarak sunulan şiir kanıt oluşturur. Ayetle ilgili olarak takdir edilen bu fiil ya "yıkayın" olacak ve o da harfi cerle değil, bizzat geçişli fiildir, ya da başka bir fiil olacaktır. Bu ise ifadenin zahirine aykırıdır ve lafız açısından buna ilişkin hiçbir kanıt yoktur. Öte yandan örnek olarak sunulan şiir ise ya Aaklî mecaz dediğimiz türe girer, ya da "alleftu" fiilinin "verdim", "doyurdum" vb. anlamları içermesi şeklinde gerçekleşen kullanımlardır. Kaldı ki, bu tür kullanımları içeren şiirler açısından normal bir fiilin takdiri şeklinde bir uygulamaya baş vurulmazsa, anlamı bozuk ve fasit kabul edilir. Şu hâlde, bu tür kullanımlar için, düzeltici, normalleştirici ifadelerin takdir edilmesine ihtiyaç vardır.

Fakat ayetin, lafzî açıdan zorunlu ve bilinen böyle bir takdire ihtiyacı yoktur.

Ayakların yıkamanın zorunluluğu anlayışından hareketle, "erculi-kum=ayaklar" ifadesinin mecrur oluşuyla ilgili olarak şu iddiayı ileri sürenler de olmuştur: Evet atıf önceki kelimeyle ilintilidir, ancak meshetme yıkamanın hafif şeklidir. Yani meshetme de bir bakıma yıkamadır. Dolayısıyla ayakların meshedilmesi ifadesiyle onların yıkanmalarının kast kastedilmiş olmasını önleyecek hiçbir engel söz konusu değildir. Bunu destekleyen bir unsur da ifadede yer alan sınırlandırma ve vakitlendirmedir. Bu ise, yıkanan organ, yani yüz için söz konusudur. Meshedilen organ açısından böyle bir duruma rastlanmıyor. "Ve üzerindeki çıkıntıya kadar ayaklarınızı..." ifadesiyle meshetmeyle ilgili sınırlandırma kalkınca, bunun da yıkama hükmüne tâbi olduğu anlaşılmış oluyor. Çünkü sınırlandırma açısından yıkama olgusuna daha uygundur.

Aslında bu, konuya ilişkin yorumların en seviyesizidir. Çünkü meshetme yıkamadan ayrıdır ve bu iki eylem arasında birbirini gerektirme gibi bir zorunluluk yoktur. Kaldı ki, başın değil de ayakların meshedilmesini yıkama şeklinde yorumlamak, dayanaksız bir tercihtir. Bu iddiayı ileri sürenlere sormak lazım: Kitap ve sünnette mutlak olarak meshetme şeklinde geçen bütün ifadeleri yıkama şeklinde, yıkama olarak geçen ifadeleri de meshetme şeklinde yorumlamanızı engelleyen nedir? Neden yıkamadan söz eden rivayetler meshetme ve meshetmeden söz eden rivayetler yıkama şeklinde algılanmıyor? Böylece bütün kanıtlar, açıklayıcıları olmaksızın mücmel kanıtlar olurlar.

İddia sahibinin görüşünü desteklemek için ortaya attığı şey, [bir lafzı diğer bir lafızla] kıyas yoluyla lafzı, bir anlama delaletdelâlet etmeye zorlamadır. Bu ise kıyasların en fasididir.

Bazıları da şöyle demişlerdir: "Yüce Allah, abdest bağlamında ayakların tamamının su ile meshedilmesini emretmiştir. Teyemmümde yüzün tamamının toprakla meshedilmesini emrettiği gibi... Abdest alan kişi bu iki organı ile ilgili emredilenleri yapınca mesheden-yıkayan adını hakkeder. Çünkü bu iki organın yıkanması, üzerlerinden suyun geçirilmesi veya onların suya değdirilmesi demektir. Meshedilmeleri ise, elin veya el işlevini görebilecek başka bir organın üzerlerinden geçirilmesi demektir. Bir kimse söz konusu organlar açısından bu fiili gerçekleştirince, o kimse yıkayan-meshedendir. Dolayısıyla, "ercule-kum" şeklinde okunduğu zaman, bu iki organın yıkanmasının zorunluluğu esas alınmış olur. "eErculikum" şeklinde okunduğu zaman da, kişinin su ile organlarını yıkamak suretiyle meshettiği anlamı esas alınmış olur." (Bu görüş özet olarak bundan ibaretti.)[1]

Anlamıyorum: Ayette başın meshedilmesi ile yıkanmadan meshedilmelerinin, buna karşın ayakların meshedilmesiyle, onların yıkanarak meshedilmelerinin kast kastedildiği sonucuna nasıl varılıyor? Bu da önceki iddia gibidir, hatta bozukluğu ondan daha fazladır! Dolayısıyla buona karşı söyleyeceklerimiz öncekinin aynısıdır.

Bu görüşle ilgili olarak söylenebilecek önceki tutarsızlıklara, "Yüce Allah abdest bağlamında iki ayakların tamamının su ile meshedilmesini emretmiştir." şu diye tutarsız sözünü de eklemek gerekir. ki, "Yüce Allah abdest bağlamında iki ayağın tümünün meshedilmesini emretmiştir." Bu söz onun aleyhine olmak üzere problemi daha da derinleştiriyor. Çünkü burada abdesti teyemmümle kıyaslamıştır. Eğer bununla bir hükmün başka bir hükme, yani kendince sabit olan rivayetlere kıyaslamayı amaçlıyorsa, ayetin bu hususa delaletdelâlet ettiğine kanıt oluşturacak hangi rivayet vardır acaba? Rivayetler nasıl bu hususa delaletdelâlet ediyorlar? Bilindiği gibi, rivayetlerin hedefi, ayetin lafzını açıklamak değildir. Eğer, abdestle ilgili, "Başınızı ve üzerindeki çıkıntıya kadar ayaklarınızı meshedin." ifadesinin, teyemmümle ilgili, "Onunla yüzünüzü ve ellerinizi meshedin." ifadesiyle kıyaslamayı amaçlıyorsa, bu hem kıyaslanan, hem de kıyaslanılan şey açısından olumsuzdur. Yüce Allah, her iki konuyu da, "bua" harf-i cerrile geçişli kılan meshetme fiiliyle ifade etmiştir. Daha önce "ba" harfiyle geçişli yapılan meshin, dil açısından meshedilen şeyin kapsanmasını ifade etmediğini belirtmiştik. Buna ancak kendiliğinden geçişli meshin delaletdelâlet ettiğini vurgulamıştık.

Bu ve benzeri yorumlar, rivayetlerin korunması için ayeti zahirinin aksine yorumlama temelinden hareketle, kaçınılmaz olan kitaba muhalefet durumundan sıyırmak için baş vurulan zorlamalardan başka bir anlam ifade etmezler. Eğer, ayetin zahirinin aksine yorumlamak suretiyle bir rivayetin anlamını ayete dayatmamız caiz olsaydı, Kur'ân'a muhalefetten hiçbir örnekten söz edilemezdi.

Abdest bağlamında ayakların yıkanmasının zorunlu olduğuna inananların Enes ve Şa'bi gibi bazı selef kuşağı âlimleri gibi görüşler ileri sürmeleri daha uygun olurdu. Onlardan nakledilen görüş şudur: "Cebrail, ayakların meshedilmesine ilişkin hüküm indirdi. Ancak Ssünnet de yıkanmasını ön göröngördü." Bunun anlamı Kkitabın (Kur'ân'ın) sünnet tarafından neshedilmesidir. Bu durumda mesele, tefsir biliminin sınırlarını aşp, metodoloji biliminin kapsamına taşınmış olur: Sünnetin Kitabı neshetmesi caiz midir, değil midir? Bu konuda araştırma yapmak usulcünün görevidir, müfessirin değil. Müfessirin, "Falan rivayet kitaba muhaliftir" sözü müfessir olması açısından, ancak şunu açıklamak içindir ki bu haber, maksadın ortaya çıkarılmasında esas

alınan kitabın zahirinin delaletdelâlet ettiği anlamla örtüşmüyor. Yoksa fıkıh bilgininin görevi olan şer'î bir hükme fetva vermek değildir.

"Üzerindeki çıkıntıya kadar" ifadesinin Ayetin orijinalinde geçen "kaab", ayağın arkasında bir çıkıntı biçiminde beliren kemiğe verilen addır. Bazılarına göre topuk, ayakla bacağı birbirinden ayıran eklem bölgesinde belirgin olarak fark edilen kemiğin adıdır ki her bir ayağın eklem bölgesinde iki çıkıntı olur.

Ayetin Hadisler Işığında Açıklaması

el-Kâfî adlı eserde, müellif kendi rivayet zinciriyle Zürrare'den şöyle rivayet eder: İmam Bâkır'a (a.s) sordum: "Meshin başın bir kısmına ve ayakların bir kısmına olmasını nereden bildin (çıkardın) ve söyledin?" İmam (a.s) güldü ve buyurdu: "Ey Zürrare, bunu Resulullah (s.a.a) söyledi ve Allah katından gelen kitap da bu açıklamayı içermektedir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Feğsilû vucuûhekum =yüzlerinizi yıkayın." bBu ifadedden anlıyoruz ki, yüzün tamamı yıkanmalıdır. Ardından "ve dirseklere kadar ellerinizi" buyurmuştur. Dirseklere kadar elleri yüzlere atfedilmiş ve bitişik kılınmıştır. Dolayısıyla dirseklere kadar ellerin yıkanmasının gerektiğini öğrenmiş oluyoruz."

"Sonra ayetin akışını bölerek "Meshedin, başlarınızı." buyurmuştur. Ayetin orijinalinde "bi-ruûsikum" buyurduğu için "ba" harf-i cerrinin fonksiyonundan hareketle, başın bir kısmının meshedilmesi gerektiğini öğreniyoruz. Sonra elleri yüzle ilintilendirdiği gibi ayakları da başla ilintilendirerek:, "Vve üzerindeki çıkıntıya kadar ayaklarınızı" buyurmuştur. Ayakların başla ilintilendirildiğini görünce, ayakların bir kısmının yıkanması gerektiğini öğreniyoruz. Sonra Resulullah (s.a.a) bunu halka açıkladı; ama onlar bu açıklamaları yitirdiler."

" Ardından yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Eğer su bulamazsanızdığınız takdirde, doğası üzere olan yeryüzüne temiz toprağa yönelin,. oOndan yüzlerinizin ve ellerinizin bir kısmına meshedin." Suyun bulunamaması durumunda ab-destin askıya alınması öngörülünce, yıkanması gereken organların bir kısmı için meshetme öngörüldü. Çünkü yüce Allah, "bi-vucuûhikum" buyurmuştur. Sonra buna, "eydikum=elleriniz" ifadesini eklemiştir. Ardından "ondan", yani bu teyemmümden buyurmuştur. Çünkü Allah,elin bütün yüze çekilmeyeceğini biliyor; çünkü teyemmüm esnasında elin ayasının bir kısmına toz bulaşmakta, bir kısmına da bulaşmamaktadır. Ardından şöyle buyurmuştur.: "Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak

istemiyor." Güçlükten maksat sıkıntıya sokmaktır." [Furu-uFüru-u Kâfî, c.3, s.30, h:4]

Aynı eserde, müellif kendi rivayet zinciriyle Zürrare ve Bukeyr'den nakleder ki: Bu iki zat, İmam Bâkır'dan (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) nasıl abdest aldığı sorarlar. Bunun üzerine İmam içi su dolu bir leğen -veya küçük bir kap- ister. Sağ elini suya daldırır ve ondan bir avuç alarak yüzüne döker, onunla yüzünü yıkar. Sonra sol elini suya sokar, avucunu su doldurur, sağ kolunun üzerine döker, onunla kolunu dirsekten avuca doğru yıkar, avuçtan dirseğe doğru yıkamaz. Sonra sağ avucunu doldurur, dirsekten başlayarak sol kolunun üzerine boşaltır. Sağ koluna uyguladığını sol koluna da uygular. Sonra başını ve iki ayağını avucunun ıslaklığıyla mesheder. Bu esnada ellerini yeniden su ile ıslatmaz.

Ravi sonra şöyle diyor: İmam parmaklarını papucunun tasmaşının altına sokmazdı. Sonra şöyle derdi: "Allah buyurur ki: "Namaza durmak istediğiniz zaman, yüzlerinizi ve...ellerinizi yıkayın" Şu hâlde yüzde yıkanmamış bir yer bırakmamak gerekir. Ellerin de dirseklere kadar yıkanmasını emretmiştir. Dolayısıyla dirseklere kadar ellerin yıkanmamış bir yerinin bırakılmaması lazım gelir. Çünkü yüce Allah:, "Yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın" buyurmuştur. Sonra:, "Bbaşılarınızın bir kısmını ve üzerindeki çıkıntıya kadar ayaklarınızın bir kısmını... ve ... kadar ayaklarınızı meshedin" buyurmuştur. Dolayısıyla bir insan başının bir kısmını ve ayağının kâaaabı ile parmakları arasında kalan kısmından bir yerini meshederse yükümlülüğünü yerine getirmiş olur."

Ravilerden biri der ki: Bunun üzerine ikimiz (Zürrare ve Bukeyr) sorduk: "İki kâaaab nerededir?" Buyurdu ki: "Burası, bacak kemiğinin bitiş noktasındaki eklem bölgesinin aşağısında yer alırlar." Dedik ki: "Bu gösterdiğin [eklemin üstündeki kemiği kast kastederek] nedir?"Buyurdu ki: "Bu bacak kemiğidir. Kaâaab onun aşağısında olur." Dedik ki: "Allah işlerini düzeltsin, yüzün ve kolların yıkanması için birer avuç su yeter mi?" Buyurdu ki: Evet, ama suyun dikkatle tüm organa dökülmesi şarttır. İki avuç [biri yüz için, biri de bilek için] su bu hususta yeterli olabilir." [Furu-uFüru-u Kâfî, c.3, s.25-26, h:4]

Ben derim ki: Bu rivayet meşhurdur. Ayyâşî, Bukeyr ve Zürrare kanalıyla İmam Bâkır'dan (a.s), aynı şekilde Abdullah b. Süleyman kanalıyla da İmam Bâkır'dan (a.s) aynısını rivayet etmiştir.[2]Bu ve bundan önceki rivayetin anlamını yansıtan başka rivayetler de vardır.

Tefsir-üul Burhan'da, Ayyâşî Zürrare b. A'yen'den ve Ebu Hanife Ebu Bekir b. Hazm'dan şöyle

rivayet eder: Adamın biri abdest aldı ve Mest üzerine meshetti. Sonra mescide girerek namaz kıldı. Bu sırada Hz. Ali (a.s) mescide girdi ve adamın boynuna ayağını bastırarak :, "Ya- zıklar olsun sana, abdestsiz mi namaz kılıyorsun?" buyurdu. Adam,: "Böyle yapmamı Ömer b. Hattab emretti," dedi. Bunun üzerine Hz. Ali adamın elinden tutarak Ömer'in yanına götürdü ve : "Bak, bu adam senin adına neler söylüyor?"" dedi ve sesini de yükseltti. Ömer: "Evet, ben emrettim, çünkü Resulullah (s.a.a) mest üzerine meshetti", dedi. Ali, : "Mâide suresinden önce mi, sonra mı?" diye sordu. Ömer:, "Bilmiyorum", dedi. Ali:, "Peki, bilmediğin bir şey hakkında nasıl fetva veriyorsun? Mest üzerine meshetmeyi, Mâide suresi geçersiz kılmıştır."

Ben derim ki: Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Ömer zamanında mest üzerine meshetme hususunda görüş ayrılıkları yaygınlaşmıştı ve yine rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Ali (a.s) bu uygulamanın Mâide suresinin ilgili ayetiyle neshedildiği görüşündeydi. Bu nedenle bazıları Berâ

Bilal ve Cerir b. Abdullah gibi bazı zatlardan, onların Resulullah'ın (s.a.a) Mâide suresinin inişinden sonra da mest üzerine meshettiği yönünde görüş belirttiklerini rivayet etmiştir.[3]

Fakat bu tür rivayetler problemlidir. Çünkü bu görüşte olan, iddia edilen neshin ayete dayanmadığını sanmıştır. Oysa onların sandığı gibi değil,, çünkü ayet, kâaaba kadar ayakların meshedilmesini öngörüyor. Mest ise ayağın bir parçası değildir. Aşağıdaki rivayetin anlamı da budur.

Tefsir-ul Ayyâşî'de kendi tefsirinde şöyle rivayet edilir: Muhammed b. Ahmed el-Horasanî'den

-Ayyâşî aradaki ravilere yer vermeksizin- şöyle rivayet eder:dedi ki: "Emir-ül Müminin'in (a.s) yanına bir adam geldi ve ona mest üzerine meshetmenin hükmünü sordu. Hz. Ali (a.s) bir süre başını eğerek yere baktı, sonra başını kaldırarak dedi ki: Yüce Allah kullarına temizliği emretti.

Bunu organlar arasında bölüştürdü,, bundan yüze bir, başa bir, ayaklara bir ve ellere bir pay ayırdı. Eğer senin mestlerin, bu saydığın organlardan birinin bir parçası ise onlara meshedebilirsin." [c.1, s.301, h:59]

Aynı eserde şöyle rivayet edilir: Hasan b. Zeyd İmam Muhammed Bâkır'dan (a.s) şöyle aktardı:

Hz. Ali (a.s) Ömer zamanında, mest üzerine meshetme hususunda başkalarıyla ihtilafa düştü.

Karşıt görüşü savunanlar: "Biz Resulullah'ın (s.a.a) mest üzerine meshettiğini gördük." diyorlardı., Ali (a.s) ise onlara soruyordu: "Mâide suresinin inişinden önce mi, sonra mı?" Onlar:, "Bilmiyoruz",karşılığını verince, Ali: (a.s) "Ama ben biliyorum ki, Mâide suresi inince Resulullah (s.a.a) mest üzerine meshetmeyi terk etti. Eşeğin sırtına meshetmek bana göre meste meshetmekten daha sevimlidir." dediyyordu. Daha sonra İmam şu ayeti okudu: "Ey inananlar...

dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızın bir kısmını ve üzerindeki çıkıntıya kadar ayaklarınızın bir kısmını meshedin." [c.1, s.301-302, h:62]

[1]- [el-Menar Tefsiri, c.6, s.229]

[2]- [Tefsir-ul Ayyâşî, c.1, s.298-299, h:51 ve s.300, h:56]

.[3]- el-Menar tefsiri, c.6, s.237